

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

FOREIGN EXPERIENCE OF FINANCIAL SUPPORT OF INTELLECTUAL CAPITAL DEVELOPMENT

У статті систематизовано зарубіжний досвід фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу та досліджено законодавчі засади такого фінансового забезпечення. Проаналізовано ефект впливу використання різних інструментів фінансового стимулювання розвитку інтелектуального капіталу на рівень економічного зростання. Проведено порівняння зарубіжних практик фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу з українськими. Наведено висновок щодо можливості застосування механізмів, які використовуються в інших державах, в Україні. Обґрунтовано необхідність подальшого дослідження зарубіжного досвіду фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу.

Ключові слова: фінансове забезпечення, інтелектуальний капітал краудфандинг, інновації, фінансування інвестицій, інтелектуальне виробництво.

В статье систематизирован зарубежный опыт финансового обеспечения развития интеллектуального капитала и исследованы законодательные основания такого финансового обеспечения. Проанализирован эффект влияния разных инструментов финансового стимулирования развития интеллектуального капитала на уровень экономического роста. Проведено сравнение зарубежных практик финансового обе-

спечения развития интеллектуального капитала с украинскими. Сформирован вывод насчет возможности применения механизмов, которые используются в других странах, в Украине. Аргументирована необходимость дальнейшего исследования зарубежного опыта финансового обеспечения развития интеллектуального капитала.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, интеллектуальный капитал, краудфандинг, инновации, финансирование инвестиций, интеллектуальное производство.

The foreign experience of financial support for intellectual capital development is systematized and the legislative bases of such financial support are examined in the article. The effect of the usage of various instruments of financial stimulation of intellectual capital development on the level of economic growth is analysed. A comparison of foreign practices of financial support for intellectual capital development with Ukrainian ones is carried out. The conclusion about the possibility to use in Ukraine the mechanisms, which are used in other states, is presented. The necessity of further research of foreign experience of financial support for intellectual capital development is substantiated.

Key words: financial support, intellectual capital, crowdfunding, innovations, investment financing, intellectual production.

УДК 336.645.1

Андрєєв М.А.

аспірант

Київський національний торговельно-економічний університет

Постановка проблеми. Прагнення українських підприємств та держави у цілому бути конкурентоспроможними на світовому ринку товарів та послуг зумовлює необхідність вивчення зарубіжного досвіду фінансового забезпечення впровадження інновацій. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відкриває значні можливості для українського бізнесу, як малого, так і великого, але чи будуть ці можливості реалізовані, залежить значною мірою від того, наскільки підприємства будуть готові фінансово забезпечувати модернізацію процесу виробництва та поліпшення якості менеджменту.

Розвиток інтелектуального капіталу – невід’ємна частина такої модернізації, адже знання, досвід, компетенції, репутація, наукові розробки та інші елементи інтелектуального капіталу сьогодні визначають місце підприємства на глобальному ринку. Інтелектуалізація праці дає змогу підприємствам, які її впроваджують, виходити на лідерські позиції на ринку і задавати тренди в галузі.

Вивчення зарубіжного досвіду фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу дасть змогу виокремити найкращі практики інших країн та проаналізувати можливість їх застосу-

вання в Україні. Приклад розвинутих держав указує на необхідність прискорення економічного зростання за рахунок поширення інноваційної діяльності, яка полягає в інтелектуалізації виробничого процесу з урахуванням тенденцій глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу в різних аспектах розглядається в роботах таких учених: Л. Антонюка, Н. Гавкалової, М. Гаджиевої, В. Геєця, Н. Казаквої, Б. Кваснюка, Р. Нельсона, С. Покровського, В. Савчука, В. Семиноженка, К. Фрімена та ін. Корисними для дослідження поставленої в статті проблеми є робота «Зарубіжний досвід державного регулювання процесу комерціалізації інтелектуальної власності» А. Гончара та М. Гончаренка, а також робота «Світовий досвід фінансової підтримки інноваційного розвитку» І. Корнилової.

Водночас слід відзначити, що зарубіжний досвід фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу в Україні досі не був ретельно досліджений та систематизований. Разом із тим таке дослідження є актуальним у контексті євроінтеграції України та глобалізації економіки. Постановка завдання. Метою статті є вивчення зарубіж-

них систем фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу, законодавчих засад такого забезпечення, а також ефекту впливу використання різних інструментів фінансового стимулювання розвитку інтелектуального капіталу на рівень економічного зростання. Також завданням є порівняння зарубіжних практик з українськими, наведення висновку щодо можливості застосування механізмів, які використовуються в інших державах, в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Фінансове забезпечення розвитку інтелектуального капіталу – це фінансові вкладення у розвиток інституцій, які мають вплив на формування інтелектуального капіталу держави та створюють належні умови для його розвитку. Такі вкладення реалізуються для забезпечення високого рівня розвитку економіки, інноваційної сфери і забезпечення конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Водночас країни по-різному підходять до вирішення проблем фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу. Деякі орієнтуються на бюджетні джерела фінансування, деякі – на залучення коштів з альтернативних джерел. Обидва варіанти можуть мати місце, особливо коли йдеться про країни з економікою, що розвивається, до яких ми можемо відносити й Україну.

Основою ефективною економічної системи України може стати інтелектуальний капітал, підкріплений стабільним і надійним фінансовим регулюванням, який забезпечує його розвиток. Серед детермінантів, які впливають на процес використання інтелектуального капіталу в країні, слід назвати соціально-економічні, науково-технологічні, соціокультурні й психологічні, адміністративно-правові та інфраструктурні фактори, а також фактори зовнішнього середовища. Джерелами фінансування інтелектуального капіталу можуть бути державне фінансування (за рахунок бюджетних коштів), кредитування економічних суб'єктів, що мають високий потенціал інтелектуального капіталу та генерують інновації (в тому числі через систему комерційних банків), акумулювання фінансових ресурсів на фондових ринках (зокрема, шляхом випуску цінних паперів), венчурне фінансування [1].

Фінансове забезпечення розвитку інтелектуального капіталу в розвинутих країнах світу, зокрема в країнах Європи та Північної Америки, являє собою складну, мультифункціональну, інтегровану частину національних інноваційних систем. Джерелами такого фінансування можуть бути як бюджетні, так і позабюджетні кошти. Фінансове забезпечення посідає головне місце у підтримці розширеного відтворення мотивації для досліджень і розробок, комерціалізації результатів таких досліджень і розробок, розви-

тку підприємництва з інноваційними продуктами. Комерціалізація результатів досліджень і розробок – це, по суті, процес фінансового забезпечення створення об'єктів інтелектуальної власності та послідовного й системного контролю над їх витрачанням та використанням, у тому числі оцінка завершених та впроваджених результатів інтелектуальної діяльності.

У світі накопичено значний досвід із розбудови процесу комерціалізації елементів інтелектуального капіталу, зокрема сформовано основні інструменти фінансового забезпечення реалізації даних заходів. Відповідні заходи фінансового забезпечення регулювання комерціалізації наведено в табл. 1.

Як бачимо, США використовують весь набір заходів та інструментів для фінансового забезпечення регулювання комерціалізації елементів інтелектуального капіталу. Європейський Союз використовує заходи державної підтримки вітчизняних виробників інновацій та державний відбір рентабельних інновацій для комерціалізації.

Загальною тенденцією останніх років є триваючий прояв зрушення у структурі фінансування наукових досліджень і розробок від державних джерел до приватних. Іншою тенденцією є те, що витрати приватного сектора на фінансування розвитку інтелектуального капіталу переважно походить із ринку венчурного капіталу, який має тенденцію до збільшення. Структуру джерел фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у провідних країнах світу за 2016 р., згідно з даними National Science Board [2], приведено в табл. 2.

Як бачимо, найбільша частка фінансування зазначених досліджень із бізнесу саме у Китаю (74,6%). І це достатньо несподівано, бо китайська економіка характеризується занадто високою зарегульованістю, контролем із боку держави і відсутністю вільних ринкових механізмів. Водночас переважно з бюджету фінансуються такі роботи в Росії (67,6%) та Польщі (61%). У цілому структура джерел фінансування багато в чому залежить від соціально-економічного устрою в державі та взаємодовіри між державою і бізнесом.

Також цікаво відзначити, що у США приватним інституціям надаються широкі повноваження щодо комерціалізації отриманих за рахунок бюджетного фінансування результатів інтелектуальної діяльності. Водночас там передбачено спеціальні норми, які стосуються можливості держави використовувати отримані результати в своїх інтересах, тому держава точно виграє від такої комерціалізації.

Що ж стосується фінансування з ринку венчурного капіталу, яке, як було наголошено раніше, набирає обертів останніми роками, то цікаво буде дослідити інформацію зі США, згідно

Таблиця 1

Заходи та інструменти фінансового забезпечення регулювання комерціалізації елементів інтелектуального капіталу в різних країнах

Заходи	Інструменти	Держави, в яких реалізовано
Удосконалення державної фінансової підтримки науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт	Державне кредитування, державні гарантії на отримання банківських кредитів, податкові пільги, прискорена амортизація, експортно-імпортні квоти на підтримку національного наукомісткого продукту	США, Італія, Бельгія, Англія, Швеція, Канада
Державне стимулювання приватних інвестицій в інтелектуальних капітал	Створення патентних та венчурних компаній	Швеція, США
Державна підтримка вітчизняних виробників інновацій	Державна підтримка програми розвитку національних брендів, державна підтримка малого та середнього бізнесу	США, ЄС
Державний відбір рентабельних інновацій для комерціалізації	Відбір та розроблення механізму інноваційного посередництва між розробниками інновацій та бізнесом	США, ЄС

Таблиця 2

Структура джерел фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у країнах світу за 2016 р.

Країна	Частка фінансування з бізнесу	Частка фінансування з держави	Частка фінансування з інших джерел
США	60,9	27,7	11,4
Китай	74,6	21,1	4,3
Німеччина	66,1	29,2	4,7
Франція	55,4	35	9,6
Великобританія	46,6	27	26,4
Росія	28,2	67,6	4,2
Польща	30	61	9

Таблиця 3

Розподіл венчурного капіталу у США в розрізі етапів створення інноваційної продукції

Етапи створення інновації	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Фінансування до впровадження, %	2,3	4,9	6,5	7,1	3,1	1,5
Фінансування ранньої стадії впровадження, %	18,0	17,8	19,7	26,1	30,8	32,2
Фінансування розширення, %	39,2	40,0	36,8	36,3	34,5	41,8
Фінансування пізніх стадій, %	40,6	37,4	37,0	30,5	31,6	24,5
Усього, млн. дол. США	22858,1	27643,1	30392,3	23438,8	27582,9	49310,7

з даними National Venture Capital Association [3]. Розподіл венчурного капіталу у США в розрізі етапів створення інноваційної продукції наведено в табл. 3.

Перше, що слід відзначити, – це наявність зростання обсягу венчурного капіталу з кожним роком. Єдиний етап зменшення його обсягу був між 2008 та 2010 рр., що можна пов'язувати зі світовою фінансовою кризою. Якщо аналізувати структуру розподілу, то цікаво, що зростають витрати на фінансування ранньої стадії впровадження інноваційної продукції, що є так званим фінансуванням стартапів. Фінансування пізніх стадій, навпаки, спадає: з 40,6% у 2004 р. до 24,5% у 2014 р.

Також слід відзначити особливості фінансового забезпечення розвитку освіти та професійної підготовки, бо саме тут формуються одні з основних елементів інтелектуального капіталу: знання, досвід, компетенції, креативне мислення тощо. У розвинутих країнах спостерігається збільшення вкладення у формування активів інтелектуального капіталу з боку підприємств та домогосподарств на відміну від тенденцій таких вкладень із боку держави. Це пояснюється тим, що бюджетних коштів не вистачає на розвиток галузей освіти, науки та інновацій, отже, має місце використання альтернативних джерел фінансування.

Україна завжди володіла значним інтелектуальним потенціалом, мала відповідні можливості

й правове поле для інноваційної діяльності. Водночас аналіз статистичних даних свідчить, що між динамікою витрат на освіту, етапами виробництва знань та їх використання в українській економіці існує істотний розрив, спричинений сповільненням та недостатнім фінансовим забезпеченням усіх стадій утворення, нагромадження та реалізації знань. Так, згідно з даними Держкомстату, в Україні законодавчо витрати на освіту встановлено на рівні не нижче 10% ВВП, а де-факто вони коливалися у межах 4–6% ВВП. Якщо врахувати рівень інфляції, то за 1991–2016 рр. приріст обсягу фінансування науково-технічних розробок був на рівні 5%, що недостатньо, щоб прискорити темпи науково-технічної діяльності.

У міжнародній практиці останнім часом активно розвивається такий напрям фінансування, як краудфандинг (crowdfunding). Його сутність полягає у використанні широких можливостей Інтернет-ресурсів та торговельних Інтернет-платформ (наприклад, Gust), що забезпечує пошук венчурних інвесторів на ранніх етапах розроблення та комерціалізації результатів реалізації інтелектуального капіталу [4]. Оскільки інструмент краудфандингу є одним із найбільш перспективних та популярних у світі, а також таким, який не потребує значних зусиль для впровадження з боку держави в плані законодавчого та фінансового забезпечення, є можливість його застосування в Україні. У нашій державі вже є приклади позитивного використання цього інструменту (зокрема, Інтернет-платформа «Спільнокошт»), однак він досі залишається непоширеним, а його можливості не повністю використаними.

Виокремлюють декілька видів краудфандингу, а саме crowdsponsoring, crowdinvesting, crowdlending, crowddonating/laising. Відповідно до першого напрямку (crowdsponsoring), передбачається колективна підтримка тих чи інших інноваційних проектів, які є результатом ефективного розвитку інтелектуального капіталу. Важливо звернути увагу, що колективна участь можлива не лише у вартісному вираженні (прямому фінансуванні інтелектуального капіталу), а й у соціальній рекламі продукту чи послуги, залученні волонтерів для реалізації інноваційного проекту тощо. Другий тип краудфандингу (crowdinvesting) спрямований на фінансування та підтримку унікальних проектів (таких як стартапи) і передбачає інвестиційний характер взаємовідносин, тобто отримання дивідендів від прибутку. Третій тип (crowdlending) націлений на поверненість залучених фінансових ресурсів на фінансування інтелектуального капіталу, але без нарахування відсотків. Відповідно до умов четвертого типу краудфандингу (crowddonating/laising), фінансування інтелектуального капіталу здійснюється на цілком безповоротній основі [5; 6].

Висновки з проведеного дослідження. Як бачимо, у світовій практиці накопичено великий досвід фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу. Існує ціла низка різних інструментів, частина з яких вже використовується і в Україні, зокрема краудфандинг. Умовою досягнення максимального ефекту від використання таких інструментів є стратегічне бачення їх застосування у довгостроковій перспективі. Наведені у статті фінансові заходи та інструменти, які можуть використовуватися для розвитку інтелектуального капіталу, не є вичерпними. Крім того, вони постійно модернізуються та змінюються залежно від світової економічної кон'юнктури, науково-технічного прогресу та інших важливих факторів. Належне фінансове забезпечення розвитку інтелектуального капіталу є необхідною умовою для економічного зростання України, її конкурентоспроможності на світовому ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ушакова С.Е., Буханова Ю.А. Инвестиционный аспект стимулирования эффективного использования интеллектуального капитала страны: зарубежный и отечественный опыт. Наука. Инновации. Образование. 2015. № 18. С. 138–167.
2. National Science Board. 2016. Arlington, VA: National Science Foundation Science and Engineering Indicators 2016 (NSB-2016-1). P. 45–46.
3. National Venture Capital Association Yearbook 2015. Thomson Reuters & NVCA Report, Washington, 2016. P. 38.
4. Душина М.О. Методы сетевой коммуникации в цифровом обществе: бенчмаркинг, краудсорсинг, краудфандинг. Социология науки и технологий. 2014. № 1. С. 105–114.
5. Kappel T. Crowdfunding and the Recording Industry: A Model for the U.S. Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review. 2009. Vol. 29. Issue 3. P. 375–385.
6. Leimeister J.M. Crowdsourcing, Crowdfunding, Crowdvoting, Crowdcreation. Robert Risse. Steuercontrolling und reporting. Konzernsteuerquote und deren Bedeutung fuer das Steuermanagement. Deutschland, Springer Gabler, 2010. S. 388–392.

REFERENCES:

1. Ushakova S.E., Bukhanova Y.A. (2015) Investitsionnyy aspekt stimulirovaniya effektivnogo ispol'zovaniya intellektual'nogo kapitala strany: zarubezhnyy i otechestvennyy opyt [Investment aspect of stimulating of effective using of the country's intellectual capital: foreign and domestic experience]. Science. Innovation. Education, no. 18, pp 138-167.
2. National Science Board (2016) Arlington: National Science Foundation Science and Engineering Indicators 2016 (NSB-2016-1), p. 4/45-46.
3. National Venture Capital Association Yearbook (2015) Washington: Thomson Reuters & NVCA Report, p. 38.

4. Dushina M.O. (2014) Metody setevoy kommunikatsii v digital'nom obshchestve: benchmarking, kraudsorsing, kraudfanding [Methods of network communication in a digital society: benchmarking, crowdsourcing, crowding]. *Sociology of science and technology*, no. 1, pp.105- 114.

5. Kappel T. Crowdfunding and the Recording Industry: A Model for the U.S. (2009) Loyola of Los

Angeles Entertainment Law Review. vol. 29, no 3, pp. 375–385.

6. Leimeister J. M. Crowdsourcing. Crowdfunding, Crowdvoting, Crowdcreation (2010) Steuercontrolling und reporting. Konzernsteuerquote und deren Bedeutung fuer das Steuermanagement. Deutschland, Springer Gabler, pp. 388–392.

Andreev M.A.

Postgraduate Student

Kyiv National University of Trade and Economics

FOREIGN EXPERIENCE OF FINANCIAL SUPPORT OF INTELLECTUAL CAPITAL DEVELOPMENT

The purpose of the article is to study foreign financial support systems of intellectual capital development, the legislative basis of such financial support, as well as the effect of the usage of various instruments of financial stimulation of intellectual capital development on the level of economic growth. Also, the task is to compare foreign practices with Ukrainians ones and to present the conclusion about the possibility to use in Ukraine the mechanisms, which are used in other states.

The study of the foreign experience of financial support of intellectual capital development allows distinguishing the best practices of other countries and analysing the possibility of their implementation in Ukraine. An example of developed countries points to the necessity to boost the economic growth through the spread of innovation, which means the intellectualisation of the process of production with the trends of globalization included.

The financial support of intellectual capital development is financial commitments in the development of institutions that have an impact on the formation of the intellectual capital of the state and create the proper conditions for its development. Such commitments are realized to ensure that the economic development and innovation sphere are on a high level and to ensure the competitiveness of the country in the worldwide market. At the same time, countries have different approaches to the problems of financial support of intellectual capital development. Some of the countries cater to the budget-oriented sources of funding; others cater to the attraction of alternative sources of funding.

The financial measures and tools presented in this article are not exhaustive, which can be used for the intellectual capital development. It should be added that these measures are being upgraded constantly and are being varied depending on the world economic situation, scientific and technological progress, and other important factors. Proper financial support of intellectual capital development is a necessary condition for the economic growth in Ukraine, for the competitiveness of Ukraine in the worldwide market.